

Nú er rétt að taka dæmi. Segjum að 35 ára gömul kona, þriggja barna móðir, óski eftir inngöngu á sjúkraliðabraut. Hún lauk á sínum tíma einum vetri í framhaldskóla en hætti þá til þess að sinna börnum sínum. Hún bjó tæp þrjú ár í Danmörku þar sem bóndi hennar var í námi og þar vann hún í skólamötuneyti undir stjórn matreiðslumanns og næringarfræðings. Nú eru börnin komin á legg og hana langar í nám, var búin að vinna nokkur sumur á öldrunarheimili og líkaði vel að vinna við heilbrigðisstörf. Hún leggur fram prófskírteini úr framhaldsskólanum og starfsferilsskrá og óskar eftir mati á fyrra námi og óformlegu námi. Og hvernig bregst nú skólinn við þessu?

Við metum almennar greinar, íslensku, dönsku, ensku, stærðfræði og lífsleikni, jafnvel sögu og félagsfræði. Kennslustjóri sjúkraliðabrautar ræðir ítarlega við konuna um vinnu hennar á öldrunarheimilinu og ákveður að konan fái metinn tiltekinn verklegan áfanga í hjúkrun og sömuleiðis næringarfræði. Aðrar sérgreinar brautarinnar verður hún að setjast í og læra. Síðar verður metið hvort unnt er að stytta starfsþjálfunartímann.

Svona gæti þetta endað. Það sem byggt er á eru því prófskírteini, starfsferilsskrá og viðtal. Við itrekum að ekkert

mat á tilteknum einstaklingi er fordæmisgefandi, það er ávallt verið að meta fyrra nám og raunfærni tiltekkins einstaklings eftir þeim gögnum sem hann leggur fram.

Það er þjóðhagslega brýnt að taka myndarlega á þessum málum hér á landi og menntamálaráðuneytið verður að veita því ákveðna forystu. Í nágrannalöndum er þetta mat komið á góðan reksþöl, ekki síst vegna þess að þar búa mun fleiri innflytjendur en hér á landi, fólk sem kemur að heiman með ákveðna færni, jafnvel skilgreind próf – en enga pappíra.

Ég hygg að skólar hafi sýnt of mikla varfærni í mati af þessu tagi en reynsla okkar sýnir að fullorðið fólk, sem kemur aftur í skóla, er reiðubúið til að leggja mikið á sig. Ef raunfærni þess er ofmetin, t.d. í tungumálum eða stærðfræði, sýnir reynslan okkur að það er óhrætt við að biðja um endurmat svo að það geti byrjað í áfanga sem er hæfilega ögrandi ef svo má segja. Ekkert nám á sér stað ef nemandi er annaðhvort í of léttum eða of þungum áfanga.

*Sölvi Sveinsson,
skólameistari Fjölbautaskólans við Ármúla.*

RAUNFÆRNIMIÐSTÖÐIN Í MÁLMHEY

Raunfærnimat í Málmei

Tilraunaverkefni í að meta raunfærni hefur staðið yfir í Svíþjóð frá því á haustdögum árið 2000 en ekki er til nein heildarhugsun um skilyrði eða ferli matsins enn. Þar af leiðandi þróast raunfærnimatið á mismunandi stöðum á landinu út frá afar ólíkum áformum og skilyrðum. Eftirfarandi lýsing á færnimati byggist á vinnunni í Málmei og þeim skilyrðum sem gengið er út frá þar.

Skipulag

Raunfærnimiðstöðin í Málmei er rekin í samstarfi við vinnumiðlunina og beinist að þeim einstaklingum sem æskja þess að fá starfsfærni sína metna.

Frá því í janúar 2004 hefur matið verið hluti af reglulegri starfsemi skólaskrifstofunnar og telst til fullorðinsfræðsludeildarinnar. Grunnframlag er veitt í matsstarfseminu sem nægir fyrir kostnaði við stjórnun og starfsmenn, tvo verk-efnastjóra og einn náms- og starfsráðgjafa. Hugmyndin er að þeir sem óska eftir að nota mat við framkvæmd eigi

einnig að greiða fyrir það. Þetta hefur í för með sér að ef vinnumiðlunin óskar eftir mati fyrir ákveðinn fjölda fólks er það einnig vinnumiðlunin sem á að greiða fyrir matið. Á þann hátt getur Raunfærni miðstöðin einnig fjölgað þeim sem meta þegar ósk eftir slíku mati berst.

Stýrihópur

Í sveitarfélaginu er mikill áhugi á öllu sem viðkemur færni- matinu og það hefur leitt til þess að myndaður var stýrihópur fyrir færni mat í september 2003 með fulltrúum LO (launþegasamtakanna), SACO (Bandalags háskóla- manna), TCO (Bandalags starfsmanna ríkis og bæja), Företagarna (Samtaka atvinnulífsins), Vinnu- málaskrifstofu, Malmö stad (fullorðinsfræðslu og skrifstofu nýbúa- og atvinnumála Málmeyjar) auk Malmö högskola (Háskólans í Málmey). Formennsku gegnir deildarstjóri borgarinnar fyrir málefni nýbúa, atvinnu og fullorðins- fræðslu.

Þar sem samstarf við raunfærni mat snertir marga hefur verið gerður samstarfssamningur við aðila samkvæmt samsetningu stýrihópsins.

Vinnuhópar

Fyrir hverja starfsgrein, sem á að meta, eru skipaðir vinnu- hópar sem í eru fulltrúar fag- og vinnuveitendafélaga, fullorðinsfræðsluaðila, vinnumiðlunar, fagkennara og verkefnastjóra frá Raunfærni miðstöðinni. Hver vinnuhópur á að fylgja eftir skipulagi matsins. Fulltrúarnir hafa mögu- leika á að taka þátt í mótun og koma sjónarmiðum um matsverkfærni á framfæri. Verkfærin hafa verið þróuð af fagkennara í samstarfi við verkefnastjóra Raunfærni- miðstöðvar og innihalda verkefni sem gera á grein fyrir og lýsingu á hvernig á að vinna til að gæði séu tryggð.

Fjármögnun

Fram til þessa hefur starfsemin við raunfærni matið verið fjármögguð af framlögum frá mismunandi aðilum eins og

fullorðinsfræðslunni, vinnu- mála- skrifstofu, atvinnu- málane- fnd, skólaskrifstofu auk styrkja frá flóttamannasjóði ESB. Nýlega hefur Raunfærni miðstöðin feng- ið styrk til tveggja ára til þess að vinna verkefni sem snýr að atvinnulausu fólki af erlendum uppruna á Skáni og nýbúum sem hafa nýlega flutt til Málmeyjar.

Ronny Nilsson og Ingela Bergman

Skilgreining

Allir eru sammála um að verkefnið feli í sér að sýna fram á og tryggja færni en hvernig og í hvaða samhengi matið fer fram eru menn ekki á einu máli um enn þá.

Að okkar áliti á matið einnig að:

- Fara fram sem afmarkað ferli, aðskilið því sem kemur á eftir eins og t.d. meiri menntun
- Fela í sér aðferðir sem hæfa markhópnum
- Bjóða upp á virka þátttöku einstaklinganna
- Vera rannsakandi og hafa raunfærni einstaklingsins að markmiði
- Vera lýst með löggildri skráningu/skjalfestingu

Markhópur/Nýliðun

Allir, sem hafa þörf á að láta meta færni sína til þess að geta fengið betri vinnu eða haldið áfram námi, hafa tæki- færi til þess að fá starfsfærni sína metna af Raunfærni- miðstöð. Í markhópnum eru bæði Svíar og nýbúar í vinnu jafnt og atvinnlausir.

Nýkomnir nýbúar

Vegna þess að Málmey er nýbúaborg hefur starfsemi Raunfærni miðstöðvar einnig beinst að því að finna leiðir til þess að meta nýbúa sem eru nýaðfluttir eins fljótt og hægt er.

En skilyrði þess að ná góðum árangri með matinu er að þátttakendur geti átt samskipti á sænsku við vinnutengdar aðstæður og þekki til aðstæðna á vinnumarkaði í Svíþjóð. Kynning fyrir nýbúa í Málmei fer þannig fram að í lok kynningartímabils geta nýbúarnir fengið færni sína metna og gengist undir próf í sænsku fyrir innflytjendur. Í kynningunni felst kennsla í bæði almennri og starfsmiðaðri sænsku. Þar að auki starfsfræðsla sem er bæði fræðileg og verkleg og miðast við bakgrunn nýbúanna, menntun þeirra og fyrri störf.

Skráning

Sökum þess hve mikilvægt er að skrá mat á færni á þann hátt, sem er viðurkenndur um alla Svíþjóð, hefur hingað til verið talið eðlilegt að meta miðað við kröfur sem gerðar eru í framhaldsskólanum. Þátttakendur fá þar með staðfestingu frá framhaldsskóla fyrir þau námskeið sem þeir hafa fengið metin.

Samt sem áður hefur komið í ljós að námskrá framhaldsskólanna er alltof takmarkað verkfæri til þess að nota til samanburðar. Margir einstaklingar hafa starfsreynslu sem ekki er hægt að bera saman við starfsmenntun í framhaldsskóla. Þess vegna er brýnt að þróa skráningu í samvinnu við atvinnugreinarnar með því að nota að hluta til það sem til er og að hluta til þróa betra form við skráningu.

Starfsemin fram til þessa

Frá upphafi hefur starfsemin beinst að því að þróa aðferðir við mat, fyrst og fremst í samanburði við námskeið á framhaldsskólastigi. Í byrjun voru samræður við fulltrúa atvinnulífsins á svæðinu í því augnamiði að draga fram skilyrði fyrir staðfestingu á færni samkvæmt áformum (Valideringsutredningen) Raunfærniannsóknarinnar. Í ljós kom að ekki reyndist unnt að setja þannig skilyrði. Árið 2004 hófst þróunarvinna við að meta á vinnustað í samanburði við starfslýsingu svo hægt væri að meta þá

sem hafa starfsreynslu sem ekki er hægt að meta að jöfnu við neina braut á framhaldsskólastigi.

Í verkefninu, sem styrkt er af flóttamannasjóði ESB, hófst vinna við þróun færnimöppu. Samstarfsaðilar í Málmei álíta fært að meta færni einstaklings eftir vel skipulagðri færnimöppu. Færnimappa hentar einnig vel til þess að leiða í ljós og skrásetja metna færni.

Þá hefur komið í ljós að sumir hafa þörf fyrir að gangast undir stutt, aðgengilegt mat á hæfni til þess að vinna innan ákveðinna starfsgreina. Hafin er þróunarvinna, styrkt af félagsmálasjóði Evrópu, innan ramma verkefnisins „Mat í samstarfi“.

Unnið verður að þróun færnimöppu, starfsmati og mati sem felst í samanburði við námskeið framhaldsskólans og skilyrða sem atvinnuvegirinn setja fram að beiðni Raunfærnimatsnefndarinnar.

Umfang

Frá því að sjálf matsvinnan hófst og fram á fyrsta helming ársins 2004 hafa 420 manns gengið í gegnum mat í samanburði við námskeið á ýmsum brautum framhaldsskólans, eins og umönnun, iðnað, börn og frístundir, samgöngur – bílstjóra, veitingarekstur – matreiðslu, hagfræði og rafvirkjun. Flestir hafa verið metnir í umönnunargeiranum eða 305 manns, þar af 182 starfsmenn í öldrunarþjónustu borgarinnar.

Haustið 2004 munu 44 nýir nýbúar verða metnir eftir starfsgreiningu á vinnustað. Það eru nýbúar sem tóku þátt í kynningardagskrá fyrir nýaðflutta á vegum Málmeijar sem fór fram hjá Lernia hf.

Í vinnu við þróun færnimöppu, sem var hluti af kynningardagskránni, luku 164 einstaklingar við fyrstu útgáfu sína af færnimöppu. Að beiðni stjórnvalda í Kronoberg luku 33 einstaklingar, sem störfuðu við fyrirtæki í Alvesta sem hætti starfsemi sinni í Svíþjóð, við færnimöppur sínar með leiðbeiningum frá Raunfærni miðstöðinni. Í upphafi verkefnisins, „Mat í samstarfi“ luku 13 atvinnulausir einstakl-

ingar færnimöppum sínum í maí og júní 2004. Fram að þessu hafa 220 manns lokið við færnimöppur sínar með stuðningi Raunfærnimiðstöðvarinnar.

Mat á námskeiðum í framhaldsskólanum

Matið er unnið af skipuleggjendum náms sem eru ráðnir af Raunfærnimiðstöðinni. Eitt mikilvægasta skref matsferlisins er að setja upp skilyrði fyrir alhliða mati á færni einstaklingsins. Aðferð okkar byggist á þeirri þekkingarsýn að nám sé sífellt ferli, tengt kringumstæðum og umhverfi fólks. Þetta hefur í för með sér að það nám, sem fer fram utan hins formlega menntakerfis, er tekið gilt. Samkvæmt því á matið að fara fram undir eins líkum kringumstæðum og námið, þ.e.a.s. fyrst og fremst á vinnustöðunum. Á vinnustöðunum eru meðdómarar, sérstaklega valdir úr hópi starfsfólks viðkomandi vinnustaðar, sem hafa fengið tveggja daga þjálfun fyrir þetta verkefni. Mat á fræðilegum hluta þess sem meta á fer fram hjá þeim sem bjóða upp á menntun á viðkomandi sviði.

Oftast er ekki þörf á frekari menntun. Komi það í ljós er mikilvægt að sú menntun sé virkilega aðlöguð þörfum einstaklingsins og taki aðeins til þeirra þátta sem ekki fengust metnir. Sú aðlögun gerir miklar kröfur til þess sem skipuleggur menntunina. Þar sem hrein fjarkennsla hentar í flestum tilfellum ekki markhópnum verður kennslan að fara fram með fjölbreyttu úrvali hefðbundinna kennslustunda, einstaklingsleiðsögn, stýrðri hópvinnu, sjálfstæðri vinnu, námsheimsóknum o.s.frv.

Mat á vinnustöðum miðað við starfslýsingar

Eins og áður hefur verið bent á höfum við komist að því að nauðsynlegt er að þróa núverandi aðferðir og bæta við fleiri matsskilyrðum sem hæfa betur breiðari markhópi. Þetta er sérstaklega áberandi við mat á nýaðfluttum innflytjendum, þar kemur í ljós að þeir hafa

starfsreynslu sem ekki er hægt að bera saman við neina starfsmenntun í framhaldsskólanum. Meira að segja skráninguna þarf að bæta með fleiri tegundum af staðfestingum á raunfærni eða vottorðum.

Í Málmey er þess vegna hafin þróunarvinna á aðferðum sem eiga rætur í atvinnulífínu og í störfum sem unnin eru á mismunandi vinnustöðum. Matið er gert út frá sérstökum vinnustaðgreiningum sem hafa verið framkvæmdar á vinnustöðunum.

Til þess að hægt sé að framkvæma slíkt mat eftir aðferðum, sem uppfylla allar gæðakröfur, er nauðsynlegt að fá fulltrúa atvinnuveganna bæði á sveitar- og landstjórnarstigi til þess að skilgreina skilyrði samkvæmt kröfum greinanna og til þess að móta vottorð sem verða viðurkennd víða, ekki aðeins stað- og svæðisbundið.

Með styrk frá ESF-ráðinu til þessa verkefnis mun vinnan beinast að því að uppfylla gæðakröfurnar. Semja verður verkferla til þess að einnig verði hægt að nota þetta mat til grundvallar á mati á námskeiðum og skirteinum framhaldsskólans.

Færnimappan

Kortlagning á þekkingu og færni einstaklinga er gerð aftur og aftur og við mismunandi aðstæður, á Vinnu- miðluninni, Upplýsinga-/ráðgjafamiðstöðinni, í fullorðinsfræðslunni og við kynningarstarf fyrir nýaðflutta nýbúa o.s.frv. Þar sem slík kortlagning er oft fremur umfangsmikil gæti í þessu samhengi verið mikilvægt að gera nákvæmari lýsingu á þekkingu og færni í færnimöppu. Sú lýsing verður að vera svo nákvæm að hún gefi greinilega mynd af þekkingu og færni einstaklingsins með það að markmiði að geta byggt viðeigandi áætlanir á og komast hjá því að einstaklingurinn þurfi að endurtaka sögu sína við margar mismunandi aðstæður. Eftir þörfum ætti fagmaður að geta staðfest starfsfærni með t.d. viðtölum sem fylgt væri eftir með verklegum þáttum og gefið út vottorð. Færnimappa, sem gerð er á þennan hátt, myndar

vel undirbúinn grundvöll að mati og gæti jafnvel verið forsenda til þess að stytta matið.

Vinnan við þróun á færnimöppu í Raunfærni miðstöðinni snertir bæði sjálft ferlið við að búa möppuna til og endanlega útgáfu hennar sem er sú vara sem einstaklingurinn á að sýna á vinnumiðluninni, framtíðarvinnuveitanda o.s.frv. Það hefur sýnt sig að ferlið við möppugerðina er afar mikilvægt vegna þess að það gerir einstaklinginn meðvitaðan um færni sína og eykur sjálfstraust hans.

Þegar um er að ræða nýaðflutta innflytjendur getur ferlið teygst yfir mestan hluta kynningardagskrárinnar. Þannig fá þeir lengri tíma til þess að vinna á virkan hátt við að gera reynslu sína og þekkingu sýnilega. Þar fyrir utan hefur komið í ljós að hægt er að nota færnimöppuna sem kennsluáðferð til þess að herða á sænskulærdomnum og gefa þátttakendum möguleika á að tjá sig á viðeigandi hátt.

Starfsfærnimat

Í samstarfi við fulltrúa raunfærni miðstöðvanna í Gautaborg og Botkyrka höfum við komist að því að það er þörf á stuttu og aðgengilegu matsferli til þess að staðfesta hvort einstaklingur hafi færni á ákveðnu starfssviði. Þetta myndi auðvelda ráðgjöfum vinnumiðlananna og námsráðgjöfum í fullorðinsfræðslu sveitarfélaganna að gera viðeigandi ráðstafanir.

Innan verkefnisins „Mat í samstarfi“ hefur einn vinnuhópurinn lagt fram fyrirmynd að slíku starfsmati. Í vinnuhópnum voru fagkennarar og fulltrúar fagfélaga. Lagt er til að matið fari fram í tveimur hlutum, annars vegar rannsóknarhluta þar sem menntunar- og starfsferill þátttakenda er skoðaður og hins vegar mati á færni með tilliti til krafna sem gerðar eru um starfið í Svíþjóð.

Gert er ráð fyrir að slíkt starfsmat tæki 1-3 daga og væri framkvæmt af fagkennara eða fagaðilum sem fengið hafa viðurkenningu atvinnugreinarinnar.

Niðurstöður starfmatsins gæti þátttakandinn notað þegar hann sækir um vinnu eða gerir áætlanir um nám eða raunfærnimat með ráðgjafa vinnumiðlunar eða fullorðinsfræðslumiðstöð.

Aðgerðir vegna uppsagna – sérstakt verkefni

Raunfærni miðstöðin fékk í upphafi árs 2004 sérstakt verkefni frá Componenta Alvesta hf. sem er leiðandi í framleiðslu eininga í málmsteypu í Norður-Evrópu. Haustið 2003 var tekin ákvörðun um að flytja skyldi framleiðsluna til Finnlands og um það bil 120 manns fengu tilkynningu um uppsögn. Sveitarstjórnin í Kronoberg hafði mikinn áhuga á markvissum aðgerðum fyrir fólkið. Með styrk frá Vinnuárástofnun var Raunfærni miðstöð falið að láta allt starfsfólkið gera færnimöppu undir leiðsögn Raunfærni miðstöðvarinnar auk þess að útbúa vottorð um starfsfærni í samstarfi við fyrirtækið. Markmiðið með vottorðinu var að lýsa greinilega og af nákvæmni hvað starfmaðurinn hafði unnið við hjá Componenta og á þann hátt gefa nákvæmari lýsingu á færni starfsmannsins heldur en venjulegt vottorð frá vinnuveitanda.

Reynslan

Með færnimatinu hefur verið unnt að ná til markhópa sem hefðu sennilega aldrei sótt um neina menntun á vegum fullorðinsfræðslu sveitarfélaganna. Með því að gefa einstaklingum möguleika á að sýna hvað í þeim býr undir hagstæðum kringumstæðum eykst sjálfstraust þeirra og þar með vilji þeirra til þess að þora að halda áfram námi. Út frá sjónarmiði símenntunar sýnir reynslan af starfsháttum matsins hve mikilvægt er að mæta einstaklingnum á því stigi og í því samhengi sem hann er.

Sérstaklega mikilvægt er að gera einstaklingum með menntun og/eða starfsreynslu frá öðrum löndum kleift að sýna fram á færni sína eins fljótt og hægt er þannig að

Þekking þeirra falli ekki úr gildi. Reynsla okkar er sú að það er hægt að meta með góðum árangri í síðasta hluta kynningardagskrár fyrir nýaðflutta innflytjendur. Aftur á móti hefur sumum þátttakendum reynst erfitt að notfæra sér viðbótar kennslu eftir matið. Með því að lengja kennslutímabilið fyrir þá þátttakendur um það bil 2-3 vikur og bjóða þeim sænskukennslu samhliða starfsnáminu hefur þeim tekist að ljúka náminu með fullnægjandi árangri.

Hugmyndir um framtíðina

Það mat, sem fram hefur farið til þessa, hefur að mestum hluta verið mat með tilliti til þekkingarkrafna við menntun. Vegna þess að það er starfsfærni, sem á að lýsa, er áriðandi að beina þróunarvinnunni þannig að það verði hægt.

Eigi raunfærnimat að vera árangursríkt þurfa forsendur þess að vera ljósar. Eru það einungis fjárhagsleg sjónarmið eins og stytting á námi, lægri bætur o.s.frv.? Er matið gert til þess að auka sjálfsálit einstaklingsins, reyna að ná fram meiri jöfnuði, reyna að ná fram breytingum á samfélaginu? Mat á starfsfærni fer í dag oftast fram með skilyrðum kerfisins, þ.e.a.s. með tilliti til námskeiðslýsingar eða skilyrða sem hafa verið ákveðin af starfsgreinunum. Þetta krefst þekkingarstigs sem ekki allir hafa. Matið

verður þar af leiðandi ekki aðgengilegt stórum hópi fólks sem hefur þörf fyrir að lýsa færni sinni. Þar sem ekki alltaf er hægt að bera þá þekkingu og reynslu sem maður hefur tileinkað sér við vissar starfsaðstæður saman við námskeiðslýsingar eða skilyrði þá sýnist ljóst að einnig þarf að þróa aðferðir sem hæfa betur forsendum þessara einstaklinga.

Í þeirri þróunarvinnu, sem fram fer í Raunfærni- miðstöðinni í Malmö, finnst okkur áriðandi að mat fari fram við raunverulegar eða raunhæfar aðstæður. Það er trú okkar að matið eigi að hefja við kringumstæður sem eru kunnuglegar þeim sem meta á, t.d. á vinnustað þar sem viðkomandi einstaklingurinn vinnur, í stað þess að hefjast handa með því að kynna námskeiðslýsingar framhaldsskólanna. Við erum meðvituð um að þetta gerir miklar kröfur til atvinnulífsins en erum samt vongóð og bjartsýn á að bæði í einkageiranum sem og innan opinberra stofnana náist skilningur á gildi þess og kostum að fólk hafi raunverulega möguleika til þess að sýna fram á færni sína.

*Ronny Nilsson og Ingela Bergman,
verkefnastjórar við Raunfærnimatsmiðstöðina í Malmö.
Þýðing, Sigrún Kristín Magnúsdóttir,
sérfræðingur hjá Fræðslumiðstöð atvinnulífsins.*

SKRÁNING OG MAT Á RAUNFÆRNI Í NOREGI

Skráning og mat á raunfærni hefur verið á dagskrá á ýmsum sviðum þjóðfélagsins um árabíl. Í Noregi fékk vinnan við það sérstakt vægi með (Realkompetanseprosjektet) Raunfærnimatsverkefninu og þeim lagasetningum sem fylgdu í kjölfar þess. Raunfærnimatsverkefnið (1999-2002) var sett af stað með það að mark-

miði að koma á sameiginlegu kerfi við skráningu á raunfærni. Vox, miðstöð símenntunar atvinnulífsins, var falið að fylgja verkefninu eftir. Bæði vinnan við verkefnið og eftirfylgnin hefur farið fram í nánu samstarfi við aðila atvinnulífsins, menntakerfið, fræðsluaðila og einkaskóla.